שני לוחות הברית — מאמר תשיעי

טהרת מחשבה שבלב

כי בקיום מאמר הנ"ל של בכל דרכיך דעהו, אז טהרת מחשבה שבלב, לא יראה און בלבו ולא יעלה במחשבה:

כתיב (במדבר כג, כא) לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל ה' אלהיו עמו ותרועת מלך בו. קשה כי הענין בכלל בא כפול בפסוק. עוד קשה שלשה לשונות משתנות בסיפא דקרא מרישא דקרא. ברישא אמר לשון הבטה, ובסיפא לשון ראיה. ברישא אמר לשון און, ובסיפא לשון עמל כו'. ברישא הזכיר שם יעקב, ובסיפא שם ישראל. עוד יש כפל ושינוי בסיפא עצמה ה' אלהיו עמו, ותרועת מלך בו:

לזה אקדים ד' הקדמות קצרות. א' יש חילוק בין הבטה לראיה. כי הבטה יותר הסתכלות מראיה דעלמא, כמו שפירש רש"י בפרשת חוקת (במדבר כא, ח ד"ה כל הנשוך) אצל נחש הנחשת שכתיב (שם) וראה, וכתיב (שם ט) והביט, עיין שם. ב' און פירושו על המחשבה שחושב בלבו לעשות עבירה כמו שכתוב (תהלים סו, יח) און אם ראיתי בלבי לא ישמע ה', ועמל היא העבירה שנעשית בפעולה, כגון ביטול מצות עשה או עובר בלא תעשה כמו שכתוב (שופטים י, טז) ותקצר נפשו בעמל ישראל, הוא לא תעשה, וכתיב (איוב ה, ז) כי אדם לעמל יולד, קיום מצות עשה. ג' שם ישראל יותר במעלה ומדריגה משם יעקב כנודע (זוה"ק פ' בלק רי, ב). ד' יש חילוק בין עמו, לבין בו. כי בו יותר פנימי מעמו, והיא על דרך נוסח אלהי נשמה שנתת בי כו' בראת בי יצרת בי נפחת בי, אח"כ אמר ואתה משמרה בקרבי, ואח"כ חזר לתיבת בי ואמר ועתיד להחזיר בי:

הענין התרוממות הנשמה ודביקותה בגוף כפי כוונת הבריאה אם לא היה חוטא אדם הראשון אז היתה בו בעצם, וכן עתיד להחזירה בו, כי יחזור העולם לשלימותו הראשון. אבל עתה היא בקרבו, ולא בו ממש, רק בקרוב היא אתו עמו, כלומר אליו. וזהו שכתוב (דברים לב, ט) כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו, וכבר כתבו המקובלים אל תקרי עמו בפת"ח, אלא עמו בחיר"ק, וכתיב (ישעיה מט, ג) ישראל אשר בך אתפאר, הרי אצל יעקב אמר עמו, ואצל ישראל אמר בו:

ועתה אפרש הפסוק, ויהיה על דרך מה שאמרו רז"ל (ירושלמי פאה א, א) אצל ישראל אין הקב"ה מצרף מחשבה רעה למעשה, ומחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה. ובגוי הוא להיפך, מחשבה טובה אין הקב"ה מצרפה למעשה, ומחשבה רעה מצרפה למעשה. וזהו הענין בפרשת בלק (במדבר כה, ו) והנה איש מבני ישראל בא ויקרב אל אחיו את המדינית וגו' ולא הזכיר שמו עד אח"כ בפרשת פינחס אמר (שם יד) ושם האיש זמרי וגו'. הטעם, קודם שעשה החטא בפועל לא הזכירו אף שחשב לחטוא, ולאחר שחטא הזכירו. וכן באלימלך אמר (רות א, א) ויצא איש מבית לחם יהודה, לא הזכיר שמו מאחר שעדיין לא יצא לגמרי לדור בשדה מואב, אח"כ הזכירו (רות א, ב) ושם האיש אלימלך:

אמנם יש להתפלא הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול (דברים לב, ד) וכי ח"ו משוא פנים בדבר יש, דבישראל תרתי לטיבותא מחשבה רעה לא תצטרף למעשה, ומחשבה טובה תצטרף למעשה, ובגוי להיפך תרתי לריעותא, מחשבה רעה מצרף לו הקב"ה למעשה, ומחשבה טובה אין הקב"ה מצרף לו למעשה:

אלא ברוך הוא וברוך שמו צדיק הוא בכל דרכיו, בר ישראל נשמתו אצולה ממקום קודש וחזקתו היא חזקת טהרה, על כן אף שחושב רע אמרינן בודאי יתעורר קודם שיבא לידי מעשה ויתחרט, על כן אם בלאו הכי נאנס ולא נעשתה העבירה, החזקה היא שאף אם לא היה נאנס היה חוזר מעצמו. ולהיפך במחשבה טובה, חישב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה, החזקה היא שאם לא היה נאנס היה עושאה ולא היה חוזר:

ועל זה אמר הפסוק (תהלים סב, יג) ולך אדני חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו, לא אמר אתה תשלם לו מעשהו, אלא כמעשהו, רצה לומר אף שלא עשאה מקבל שכר כעשאה. גם נרמז בתיבה זו של כמעשהו מילתא בטעמא, מיד כשחושב לעשות הוא כאלו נעשה, כי חזקתו הוא שלא יחזור ממחשבה הטובה:

וזהו ענין שאנו מתפללים עשה למען יונקי שדים שלא חטאו. וקשה נהי דלא חטאו, מכל מקום מה זכו, מה זכות בידם להנצל עבורם, והוא כאלו היה אומר עשה בשביל עץ ואבן שלנו שלא חטאו. אלא יש זכות בהם, דהיינו כח ההכנה שבהם לקדושה

ולטהרה מכח נשמותיהן, אבל הגוי אשר נשמתו מסטרא דמסאבא טמא טמא יקרא, והחזקה היא להיפך, על כן גם דינו להיפך:

והנה אף שבישראל אין הקב"ה מצרף מחשבה רעה למעשה, מכל מקום לאו משנת חסידים היא. הנה אומר הפסוק (תהלים סו, יח) און אם ראיתי בלבי לא ישמע ה' ולא ישמע. פי' מלשון רז"ל (עירובין קב, ב) לא שמיע, כלומר לא סבירא ליה, והכוונה שאין הקב"ה פוסק על מחשבה זו כמעשה, מכל מקום הקב"ה רואה אותה דרך ראיה אף שאין מביט הבטה גמורה. וזהו שאמר און אם ראיתי, רצה לומר מחשבה שהיא דרך ראיה ולא הבטה, כי אלו היה האדם מעמיק במחשבתו בדרך הבטה שחושב ומעמיק איך לעשות העבירה ומתאמץ במחשבה זו ומתלהב ומתחכם לחשוב תחבולות על זה אמרו רז"ל (יומא כט, א) קשין הרהורי עבירה מעבירה, והטעם כי פעולת העבירה הוא בכלי גשמיית, והרהורי עבירה הוא ברוחניות בסוד המחשבה, רק כשהמחשבה היא דרך ראיה אז אין מביט בה, אבל מכל מקום רואה בה דרך ראיה, הגם כי און לא ישמע, כלומר לא סבירא ליה, מכל מקום שמיעה כפשוטו יש, דהיינו הכנה. ובא הרמז (במדבר יא, א) וישמע ה' ויחר אפו בר מינן:

ועל זה נאמר (תהלים צד, יא) ה' יודע מחשבות אדם כי המה הבל, רצה לומר אף על פי שאינו מעניש על המחשבה, מכל מקום ה' יודע אותה אף כשעדיין לא יצתה לפועל והיא הבל, כי כל דבר שלא נגמר נקרא הבל כלשון רז"ל (חולין כה, א) גולמי כלי עץ על שם גולם. וכן רמוז בפסוק (תהלים לב, ב) אשרי אדם לא יחשוב לו ה' עון ואין ברוחו רמיה, כלומר אשריו שאין הקב"ה חושב מחשבת עון, מכל מקום יותר אשרי מי שלא עלה על רוחו רמיה:

נחזור לענין, הנה מחשבה רעה אין הקב"ה חושב אותה להביט בה לסיבה, כי ה' אלהיו עמו מאחר שהנשמה שלו מסטרא דקדושה בסוד ידו"ד אלהי"ם זיוו"ג תפאר"ת ומלכו"ת כמוזכר בהקדמת תולדות אדם (ד"ה ומתוך כלל המאמר), וזה ידו"ד אלהיו עמו ע"ד כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו. ומה שאמר ה' אלהיו עמו, קאי על לא הביט און ביעקב, כי אף שלא הביט מכל מקום ראה וע"כ הזכיר מדריגת יעקב. אמנם במחשבה טובה הזכיר בישראל, וירמוז עליה לא ראה עמל בישראל. וביאור הפסוק, שאף יש הרבה עמל שהם לכאורה עבירה בפועל, אז לא זו שאין הקב"ה מביט בה, אלא אפילו אינו רואה בו:

כיצד, יש הרבה מצות שכלל עדת ישראל אין מקיימין, כמו עתה בחורבן בעונותינו הרבים מצות המקדש וקדשיו, ומצות טומאה וטהרה, והרבה כיוצא בזה, הקב"ה יודע דעת ישראל שבמאוד הם שמחים לקיימם וכל תפלתם על זה לקיימם, רק עתה עוברים באונס, הקב"ה מצרף מחשבתנו למעשה כאלו היה מעשה, ואז לא זו שאין מביט העמל, אלא אפילו אינו רואה. ועוד יש הרבה מצות מתרי"ג מצות שאי אפשר לקיימם, וכבר הארכתי בזה למעלה (במאמר הששי ד"ה עוד יהיה) בדרוש (אבות ו, א) כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה, שכן התורה נתנה לכלל עדת ישראל כמלך שכותב לעבדיו כתב ומזהירם ומצווים על כמה עניינים מה שלא לעשות ומה לעשות. והנה העבדים כשקורין הכתב שכל אחד יהיה זהיר וזריז בעבודת המלך ככל מה שאפשר לו לעשות כי זה הציווי שייך לעבד זה, וזה לעבד זה, ולפעמים הם משותפים באיזה ציוויים כולם שוים. ואם הם מקיימים מכתב המלך, אז כולם עבדים נאמנים, כאלו כל אחד מהם קיים כל הכתב. כן התורה היא כתב ממה"מ הקב"ה, ואנחנו ישראל עבדיו, וכשאנחנו עוסקים בתורה לשמה דהיינו לקיים כתב המלך לעשות כל אחד מה שאפשר, והיתה מחשבתו כשקורא הכתב לקיים כל הכתוב בו, אז אף מה שלא קיים דהיינו מצד שלא היה באפשרי לו לקיים, מעלה עליו הכתוב כאלו קיים. וזהו שאמר ותרועת מלך בו, וזה קאי על לא ראה עמל בישראל, והטעם כי ריעות והתחברות כתב המלך בו ונפשם חשקה לקיים וזוהי המעלה הנפלאה, על כן אמר בישרא"ל ואמר ב"ו וכמו שכתבתי בהקדמות:

הכלל העולה, האדם יטהר מחשבתו ולא יעלה שום מחשבת פיגול במחשבתו אפילו בדרך ריהטא, וידבק תמיד מחשבתו לקיום התורה ומצותיה ויכסוף ויתאוה. ואם איזה דבר נמנע ממנו לקיים, יצטער ויגלה מחשבתו לפני היודע מחשבות, ויאמר רבש"ע גלוי וידוע לפניך אם היה אפשר לי דבר זה לקיים הייתי מקיימו, וכמו שאמר אברהם אבינו בהקרבת האיל תחת יצחק בנו אמר, כאלו בני שחוט, כאלו זרוק דמו, כאלו הופשט, כי מאחר שהיה מחשבתו לעשות כן אז הוא ממש כאלו נעשה. וע"ז אמר הפסוק (דה"א כח, ט) כי כל לבבות דורש ה' וכל יצר מחשבות מבין אם תדרשנו ימצא לך ואם תעזבנו יזניחך לעד. מה שאמר לבבות דורש ה', היא מחשבה טובה שבלב, דורש אותה דרישה לטובה. ועל זה אומר אח"כ אם תדרשנו ימצא לך, כי הבא לטהר מסייעים לו (יומא לח, ב). ומה שאמר וכל יצר מחשבות מבין, קאי אמחשבה רעה, אע"פ שאין דורש אותה, מ"מ מבין ויודע אותה ויומשך מזה רע, כי הבא לטמא פתחין לו, ואית דגרסי פותחין לו, וז"ש ואם תעזבנו וגו' על כן יקדש עצמו במעשה ובדיבור ובמחשבה: